

Prof.dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci

KRIZA MASA I ELITA U BOSNI I HERCEGOVINI

Nema dileme, većina teoretičara, ali i praktičara su saglasni da je BiH u velikoj-dubokoj krizi, političkoj, pravnoj, ekonomskoj, kulturnoj, socijalnoj, moralnoj i tako redom. Logično se postavlja pitanje da li je Bosna i Hercegovina uopšte potrebna? Kome jeste i zašto? Ako je potrebna, da li je i moguća? Dalje valja istražiti kakve ljude i kakvu društvenu zajednicu želimo u Bosni i Hercegovini? Posebno je bitno sagledati dali je od živućih generacija građana BiH moguće stvoriti humane, racionalne i dostojanstvene ljude, a od BiH modernu, pravnu demokratsku, civilizovanu zajednicu? Koje društvene snage, akteri, slojevi treba da vode BiH humanizaciji, racionalizaciji i demokratizaciji ljudskog života uopšte? Da li nam je potrebna pomoć sa strane, npr.međunarodne zajednice da se ostvare navedeni i mnogi drugi ciljevi?

Ovo su neka od pitanja na koja se moraju dati odgovori i na teorijskom i na praktično-političkom, društvenom i državnom nivou bez kojih se ne može graditi ni Bosna i Hercegovina, ni dostojanstven ljudski život u njoj. Za sada o tim pitanjima, bar kako se prepoznaje u javnom mnijenju-mišljenju u BiH ne razmišljaju ni „elite“, ni vodstva, ni vođe, a izgleda ni pojedinci ni grupe bilo kojeg naroda. Gdje su tu intelektualci, akademska zajednica? Sama činjenica da je BiH postojala i postoji pokazuje da je bila i moguća i potrebna, da je potrebna i moguća i nadalje, kako narodima, tako i njihovim „elitama“, vodstvima i vođama, da narodi, pa ni „elite“ ne bi bili pastoračad nepoznatih raznoraznih međunarodnih „elita“, pa i njihovih naroda.

Problemi nastaju pri pokušaju odgovora na pitanje da li građani BiH, njihove „elite“, vodstva i vođe znaju kakvi žele da budu i kakvu društvenu zajednicu žele u Bosni i Hercegovini. Smatra se, a i praksa to pokazuje, da ne znaju, a ukoliko to i znaju, a ne bore se za takve ljude i takvu zajednicu, onda očigledno ne žele ni moralne, humanistički orijentisane ljude, ni demokratski, pravno i odgovorno orijentisano društvo. Još je teže odgovoriti na pitanje da li je od živućih građana BiH moguće stvoriti humane i racionalistički orijentisane građane, a od BiH modernu, demokratsku, pravnu i odgovornu civilizovanu zajednicu. Smatramo da to u doglednoj budućnosti nije moguće, jer krvoločnost masa i „elita“, vodstava i vođa u posljednjem ratu teško je moguće pretvoriti u druželjubivost i druge visoko civilizovane osobine, ni pojedinaca ni društvenih grupa. Ali, moraće se, to život i civilizacijski obrasci i stilovi ponašanja traže.

Teško je odgovoriti na pitanje koje društvene snage (pokretačke snage), akteri, slojevi treba da vode BiH humanizaciji, racionalizaciji, demokratizaciji i odgovornosti ljudskog života uopšte. Za sada i ovdje u našem duhu podneblja ne vidimo takve snage, a mislimo da takvih snaga i nema, jer današnji vlastodršci svim sredstvima spriječavaju njihov nastanak, pošto bi im isti ugrozili opstanak na sadašnjim položajima moći, vlasti, sile, bogatstva (u većoj mjeri kriminalnog karaktera), i tako dalje, što „elite“ izabranih, „božjih i nebeskih naroda“ ne mogu ni zamisliti, a kamoli dozvoliti. Sve izrečeno ukazuje na potrebu pomoći sa strane, ukoliko zaista želimo da nestane „tamni vilajet“, a da BiH postane „svijetli vilajet“ sa ljudskim, a ne „zoološkim likovima“.

Sadašnji građani BiH su svojim individualnim i grupnim vrijednostima, svojim sadržajima i načinima razmišljanja, djelovanja i ponašanja, svojim pogledom na svijet i svojim emocijama manje-više u dobroj mjeri nacionalistički nastrojani, sa geslom ko nije naš i sa nama, taj je protiv nas. Ako od njih želimo stvoriti ljude koji prihvataju, prije svega, opšte ljudske (univerzalne) vrijednosti, a pritom ne zaboravljaju ni posebne (grupne: nacionalne, socijalne, i druge) i individualne vrijednosti, potrebe, interese, želje i ciljeve, onda je neophodan društveni okvir koji će to omogućavati i model takvog čovjeka koji će to prihvatati, te da se ta dva procesa istovremeno odvijaju. To je model čovjeka humanista i racionalista, čovjeka sa visokim stupnjem „emocionalne“ i „socijalne inteligencije“ (Goleman).

Ove postavke neophodno je postaviti i razraditi na teorijskom-etičkom, normativnom, institucionalnom i empirijskom nivou, u svim oblastima i na svim nivoima (ekonomskom, političkom, vjerskom, ideološkom, moralnom, kulturnom, obrazovno-vaspitnom) društvenog života, ali ne u smislu dogmi, nego u smislu humaniteta i racionaliteta, uz poštovanje različitosti kao bogatstva, a ne hendikepa i dopuštanje određenog, ali ne razornog takmičenja između društvenih grupa povodom različitih interesa, u smislu takmičenja radi bolje sutrašnjice.

Istorija pokazuje da su ljudi po prirodi slični, isti, onda su i Bošnjaci, Hrvati i Srbi „po prirodi“ isti, veže ih to da su ljudi, a razlikuju se zbog drugih okolnosti – stečenih društvenim životom. Iz toga proizlazi i mogućnost zajedničkog života, na osnovu onoga što im je isto i na osnovu onoga u čemu se razlikuju, zavisno od njihovog izbora.

Poznato je da u svakom društvu, u svakoj kulturi djeca se socijalizuju, u zavisnosti od vrijednosnog sistema i normi istog društva i kulture. A na univerzalnim rješenjima postojanja ljudske zajednice, i posebnih ljudskih grupa, a na pojedinačnim ličnosti (individue). Zbog toga antropologija i jeste rijetka misao koja poravnava prirodne, društvene, kulturne i lične razlike, a ističe slične i univerzalne simbole zajedništva, dakle cjeline. Razlike među ljudima, dakle, ne leže u njihovoj strukturi, već u njihovoj kulturi. Znači, ljudska struktura spaja, a ljudska kultura razdvaja pojedince u društvene grupe, o čemu je neophodno voditi računa u

višenacionalnim, multikulturalnim i multireligijskim zajednicama kao što je Bosna i Hercegovina. Zato u BiH treba precizirati što je zajedničko, kao i što je različito, i tek na osnovu tih saznanja graditi zajednički život i budućnost. **Zato sociološke, defendološke i ponerološke nauke i naučnici trebaju istraživati kako ono što je zajedničko, tako i ono što je različito, a ne na ideološkoj, rasnoj, vjerskoj, nacionalnoj osnovi raditi upravo suprotno i biti predvodnik nacifašističkih različitih ideologija i pokreta.** Ako je ljudska priroda dijelom nepromjenljiva (nagoni, mogućnosti, problemi), a dijelom promjenljiva (razlike u načinu zadovoljavanja nagona, ostvarivanju mogućnosti, rješenja problema), onda je zadatak društvenih nauka, prije svega, predvidjeti moguće promjene i posljedice tih promjena u životu naroda i naučno usmjeriti rješenja tih promjena u pozitivnom smislu. Da bi se to ostvarilo potrebno je vjerovati u mogućnosti zajedničkog života u BiH, ali i boriti se za njegovu realizaciju. Potreban je veći aktivizam pametnih, kompetentnih i poštenih ljudi, vođa, elita. Ako je čovjek višedimenzionalno biće (razumno i nerazumno, društveno i biološko), onda nema krajnje zajamčenosti da se osigura samo humana i razumna strana budućnosti, bez ostatka mraka. A ako je nerazuman, kakav je u dobroj mjeri u BiH, onda je to tek neizvodivo. Kao i u pojedinom građaninu, tako i u bosanskohercegovačkom društvu postoje suprotstavljene i razaračke sile u liku nacionalnih, vjerskih i drugih grupa, koje mu ne dozvoljavaju da se formira kao zdrava društvena ljudska zajednica. Isto tako, dio ljudske prirode su i stvaralačke snage, makar potencijalne, koje vuku naprijed i koje će, nadamo se, bivati sve snažnije. Dakle, uvid u ljudsku prirodu, ali i mjenjanje empirijskog života u BiH pokazuje moguću budućnost zajedničkog života u njoj, i zato naučno osvjetljavanje i rasvjetljavanje sadašnjeg i budućeg života u njoj predstavlja osnovni zadatak ukupnih društvenih, a posebno socioloških, defendoloških i poneroloških istraživanja. Svakako, preduslov toga je da se svo vidljivo i nevidljivo nacifašističko znamenje ili ti ornamentika skine sa „odora“ ili „uniformi,“ te drugih javnih i državnih prostora.

Ali, ako imalo prihvatimo tezu da je istorija učiteljica života, bez obzira da li kao majka ili kao maćeha, onda prihvatamo i shvatanje da je istorija povezana sa naukom i moralom, odnosno da se istorija, nauka i moral nalaze u određenim teorijskim, empirijskim i vrijednosnim odnosima, ali isto tako i da istorija kao „učiteljica života“ nije narode BiH (Srbe, Bošnjake i Hrvate), te ostale, ni njihove „elite“, a ni mase, naučila ni pameti, ni moralu, jer se ni godinama nakon rata nisu odrekli ni svojih nacionalističkih ideologija, osvajačkih i drugih ratnih ciljeva, kao ni svog nemoralnog mentaliteta i svega onoga što uz takve kvalifikacije ide. Građani, narodi, urazumite se...

